

WWW.IMMIGVANHEUGTEN.NL

BACKGROUND 1986-08

**DE OORLOG IN AFGHANISTAN
1980-1986**

OLIVIER IMMIG & JAN VAN HEUGTEN

AUGUSTUS 1986

THE NETHERLANDS

DE OORLOG IN AFGHANISTAN: 1980 -1986

Toen de Sovjetunie tijdens de Kerstdagen van 1979 een troepenmacht naar Afghanistan stuurde en de radicale en eigenzinnige communist Hafizoellah Amin verving door de gehoorzamere en gematigder Babrak Karmal, was dat een uiterste poging het land binnen haar invloedssfeer te houden. Na investeringen sinds de jaren '50 in de Afghaanse economie en het militaire apparaat was het Krem-lin Afghanistan als politiek bezit gaan beschouwen, en het stond een bedreiging ervan niet toe.

Die bedreiging was overigens pas echt ontstaan, nadat in april 1978 een op moskou georiënteerd communistisch bewind aan de macht was gekomen in kaboel. Als gevolg van tal van drastische hervormingen die dit regime oplegde aan de orthodox-islamitische samenleving, kwamen grote delen van het land in verzet. Op het moment dat de Sovjetunie in Afghanistan intervenieerde, hadden de verzetsstrijders (*moedjaheddin*) het merendeel van de provincies in handen en stonden ze op het punt de regering in Kaboel ten val te brengen.¹

Terwijl de algemene verwachting was dat de verzetsstrijders onder de voet zouden worden gelopen, is Moskou verwickeld in een strijd waarvan het einde nog niet in zicht is.

Militaire activiteiten 1980-1984

Tot begin 1984 heeft de militaire strategie van de sovjettroepen in Afghanistan zich gekenmerkt door een statische benadering. Centraal hierin stond de beheersing van de grotere stedelijke centra, de noordelijke, aan de Sovjetunie grenzende provincies en de militair belangrijkste punten en verbindingswegen. Ongeveer éénderde van de sovjettroepen werd gelegerd in en rond de hoofdstad Kaboel. Andere permanente legerplaatsen werden Mazar-i-Sjerif, Koendoez, Herat, Farah, Kandahar en Jalalabad.

Waarschijnlijk heeft het in de bedoeling van het Kremlin gelegen om de bezettingsmacht (het Veertigste Leger) alleen dergelijke taken te laten vervullen. De nieuw geïnstalleerde president Karmal moest de gelegenheid krijgen zijn centraal gezag stevig te vestigen, en het Afghaanse regeringsleger diende de begin 1979 losgebrande burgeroorlog in zijn voordeel te beslissen. Daartoe bleek dit leger in het geheel niet in staat. Vele soldaten, soms complete eenheden, liepen over naar het verzet. Derhalve werden al enkele maanden na de invasie steeds vaker sovjeteenheden ingezet voor zeer gerichte en meestal kortstondige offensieven tegen concentraties van verzetsstrijders op het platteland.

Dergelijke operaties vereisten echter een aantal aanpassingen van zowel tactiek als bewapening. Zo bleken tanks, BMP- en BMD-gevechtsvoertuigen slechts beperkt bruikbaar in de bergen, en daar bovendien nogal kwetsbaar voor granaataanvallen van de moedjaheddin. Herhaaldelijk kwam het ook voor dat door de uitschakeling van het eerste voertuig een hele kolonne tot stilstand kwam. Om dit te ondervangen werden de kolonnes steeds meer begeleid door MI-24 gevechtshelikopters. Ook werden de BMP's voorzien van verder reikend geschut, om de bergkammen te kunnen bestrijken.

Bovendien ging men vanaf eind 1980 over tot een meer systematische aanpak van de strijd. Er vonden nu ook militaire operaties tegen burgerdoelen plaats. Men ging actief streven naar de ontvolking van delen van het Afghaanse platteland, in het bijzonder van die gebieden waar de bevolking groepen moedjaheddin voedsel en onderdak verschafte. Een veelvuldig toegepast middel om de bevolking te demoraliseren, te intimideren en te bewegen tot vertrek was de verspreiding van explosieven in de vorm van speelgoed, waardoor vooral kinderen verminkingen opliepen. Vaker nog werden oogsten met napalm gebombardeerd, irrigatiesystemen vernietigd en waterbronnen vergiftigd. Honderden dorpen zijn inmiddels platgebombardeerd en hele streken onbewoonbaar gemaakt.

Het staat wel vast dat Moskou daarbij ook chemische wapens heeft ingezet tegen de burgerbevolking en de verzetsstrijders. Daarmee schendt de Sovjetunie zowel het Protocol van Genève van 1925 als de Conventie van 1972, beide door haar ondertekend.

Beschuldigingen hierover werden geuit in rapporten van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken in maart en november 1982. Melding wordt gemaakt van het gebruik van onder meer zenuwgassen, ontbladeringsmiddelen, mycotoxines, koolstofmonoxide en diverse andere middelen die verminkingen teweegbrengen. Bewijzen hiervoor kwamen van medisch onderzoek onder Afghaanse vluchtelingen. Ook is een aanval met zogenoemde "gele regen" door een MI-24 helikopter op film vastgelegd door de Nederlandse journalist Bernd de Bruin.² Het is lange tijd onduidelijk geweest of de chemische middelen nog steeds werden toegepast; begin 1986 zijn hier echter nieuwe bewijzen voor gevonden.³

De Sovjetunie heeft steeds categorisch ontkend, dat zij chemische wapens gebruikt. Toch heeft de sovjetpers dit indirect bevestigd. Uiteraard werd de inzet ervan niet uitdrukkelijk toegeschreven aan sovjettroepen, maar aan Afghaanse "contra-revolutionairen", die ze van de Verenigde Staten zouden hebben gekregen!⁴

Afghanistan is in feite een soort militaire proeftuin van de S geworden. Men zet een aantal van de allernieuwste wapens in. Zo probeert de S sinds de zomer van 1983 een nieuw soort wapen uit in Oost-Afghanistan. Door het in de lucht tot ontploffing brengen van een (kleine) container wordt over een bepaald gebied druppelsgewijs een zwarte, teerachtige massa verspreid. Deze ontbrandt wanneer men erop stapt of

overheen rijdt, zelfs wanneer zij al enkele maanden op de grond heeft gelegen.⁵ De bruikbaarheid is waarschijnlijk groot op bijvoorbeeld de Europese asfaltwegen, maar gezien de op de Afghaanse bodem al gauw opvallende kleur van deze "brandmijnen" lijkt het effect ervan vooralsnog te gering om toepassing op grote schaal door te voeren.

Daarnaast begon de S in 1984 te experimenteren met een fragmentatiebrandbom, die van de brandmijn lijkt te zijn afgeleid. Ook deze bom ontploft boven de grond na door een vliegtuig te zijn afgeworpen, en verspreidt druppelsgewijs een massa. Deze is echter bruin van kleur, vloeibaarder en ontbrandt onmiddellijk na aanraking met de bodem of enig object. Het eerste aantoonbare gebruik van deze bom was op een dorp in de provincie Nangahar, waar zich een groep verzetsstrijders ophield.⁶ Dit dorp was al grotendeels verwoest en door het merendeel van de inwoners verlaten, zoals dat het geval is met zoveel dorpen in Afghanistan.

Voedseltekorten en vluchtelingen

Door de vernietiging van de oogsten en het voortdurende bombarderen is de ontvolkingspolitiek van delen van het platteland een succes geworden: de boerenbevolking is daar grotendeels gevlucht of omgekomen. De weinige boeren die in zo'n gebied zijn achtergebleven, verbouwen voornamelijk voor hun eigen voedselvoorziening.

Nu was landbouw in Afghanistan altijd al op beperkte schaal mogelijk. Tot landbouwgebieden die belangrijk zijn, behoren de relatief dichtbevolkte valleien en rivieroeveren van de oostelijke provincies. Hier woonden voornamelijk Pasjtoense stammen, die bijna de helft van de Afghaanse bevolking vormen. In Oost-Afghanistan vonden de meeste militaire acties plaats en was de verstoring van de agrarische activiteiten het omvangrijkst. Hier en in andere door de oorlog zwaar getroffen gebieden komt bij herhaling hongersnood voor. Zo is daar het kindersterftecijfer soms opgelopen tot maar liefst 85 procent.⁷

In de rest van het land bleef in het algemeen landbouw mogelijk. Als gevolg van droogte in de winter en het voorjaar - de Afghaanse landbouw is vooral afhankelijk van smeltwater uit de bergen - trad in 1983 en 1984 een zeer alarmerend gebrek aan voedsel in.⁸ Natuurlijk werd een en ander aanzienlijk verergerd door de oorlogshandelingen. Maar conclusies als zouden de Russen de hele Afghaanse bevolking systematisch willen uithongeren,⁹ zijn niet juist. Na de twee droogtejaren bereikten de oogsten van 1985 voor het eerst zelfs het niveau van vóór de invasie. Dit was mogelijk doordat de boeren in de door de regering onder controle gebrachte gebieden tegen zeer gunstige voorwaarden zaigoed, kunstmest en werktuigen konden verkrijgen, maar vooral dank zij de ongewoon hoge neerslag in het voorjaar. Althans wat betreft de agrarische productie verwezenlijkte het regime zo de in maart 1983 geformuleerde doelstellingen.¹⁰

De al jaren voortdurende strijd heeft evenwel grote schade berokkend aan de infrastructuur, waardoor de bevoorrading van vooral de steden ernstig wordt bemoeilijkt. Door de herhaaldelijk voorkomende tekorten zijn de prijzen van levensmiddelen geweldig gestegen.¹¹ Om de tekorten enigszins binnen de perken te houden en in elk geval de eigen troepen van voedsel te voorzien, heeft de Sovjetunie, zelf graanimporteur, zich zelfs in het goede oogstjaar 1985 genoodzaakt gezien graan en andere voedselprodukten naar Afghanistan te exporteren.¹²

Het zal geen verbazing wekken dat de Afghaanse samenleving als gevolg van de voortgaande gevechten sterk is ontwricht. Honderdduizenden vonden de dood. Daarnaast ontstond er een enorme vluchtelingenstroom. Van de oorspronkelijke vijftien miljoen inwoners zijn er inmiddels zo'n drie miljoen naar Pakistan gevlucht; Iran herbergt er nog eens anderhalf miljoen.

Ook in Afghanistan zelf bestaat een groot vluchtelingenprobleem. Naar schatting hebben twee miljoen plattelanders de wijk genomen naar de steden.¹³ Zo is het inwonertal van Kaboel - in 1978 nog 600.000 - in de afgelopen jaren meer dan verdrievoudigd. Het Afghaanse vluchtelingenprobleem is thans het grootste ter wereld.

Het verzet en het belang van Pakistan

De doelbewuste politiek van ontvolking kon echter geen einde maken aan de activiteiten van het verzet. Er bleven voor de moedjaheddin nog voldoende steunpunten over. De overgebleven, orthodox-islamitische bevolking bleef in meerderheid anti-Russisch en anti-Karmal, en zij verleende waar mogelijk steun aan de verzetsstrijders. Door de verwoesting van oogsten en het verbreken van verbindinglijnen werd hun voedselbevoorrading weliswaar bemoeilijkt, maar ten dele ondervindt men dit door het opslaan van levensmiddelen onder de grond.¹⁴

Al met al namen de kracht en omvang van het verzet niet af. De moedjaheddin wisten zich te handhaven door hun grondige kennis van het bergachtige terrein, grote flexibiliteit en mobiliteit dank zij het opereren in kleine groepen, en hun steeds betere onderlinge samenwerking te velde.

Het grootste probleem voor de Sovjetunie bij de onderdrukking van het verzet was dat de moedjaheddin kunnen uitwijken naar de buurlanden. Hierdoor zijn deze rechtstreeks betrokken bij het conflict. Vooral Pakistan fungeert als relatief veilige basis, gelegen buiten het eigenlijke strijdtoneel. Hier bewapenen en reorganiseren de opstandelingen zich en kunnen zij hun gewonden laten verzorgen. Ook zijn zij in staat nieuwe strijders te werven in de vluchtelingenkampen. Bovendien bevinden de hoofdkwartieren van de politieke verzetsorganisaties zich in Pakistan.

Moskou heeft bij herhaling geprotesteerd tegen deze situatie, en het eist in feite van de Pakistaanse leider Zia

ul Haq dat hij alle Afghanen terugstuurt en daarna de grens afsluit. Daartoe oefent Moskou op verscheidene manieren druk uit op Islamabad. Als gevolg van de geweldige toevloed van Afghaanse vluchtelingen in de Pakistaanse North-West Frontier Province (NWFP) en Beloetsjistan ontstond daar een steeds intensievere economische concurrentiestrijd met de autochtone bevolking om weidegronden, waterbronnen en werkgelegenheid. Steeds vaker worden als moedjaheddin geklede agenten van de Afghaanse inlichtingendienst KHAD ingezet, die de conflicten moeten aanscherpen tussen zowel de Afghanen onderling als met de oorspronkelijke bewoners.¹⁵ Ook zijn sovjetagenten actief onder de al jaren naar onafhankelijkheid strevende Beloetsjen. Moskou schuwt evenmin het middel van directe luchtaanvallen op toevluchtsoorden van Afghaanse verzetsstrijders op Pakistaans grondgebied.¹⁶

Dank zij de militaire steun van in het bijzonder de Verenigde Staten en China heeft Ul Haq geen concessies aan Moskou hoeven doen. Vooral vanwege de voortdurende mobiliteit van de moedjaheddin hebben de eerste jaren van de bezetting de Sovjetunie niet veel meer gebracht dan een militaire patstelling.

De ontwikkelingen sinds 1984

Onder Tsjernenko werd besloten tot een andere aanpak van het Afghaanse verzet. Vanaf april 1984 worden offensieven op ongekeerde schaal gevoerd, te beginnen in de regio Kaboel. Deze offensieven volgen steeds een zelfde patroon. Eerst worden intensieve bombardementen uitgevoerd op gebieden waarbinnen men concentraties van verzetsstrijders heeft waargenomen. Inlichtingendiensten melden dat één, soms twee dozijn Tu-16 bommenwerpers van grote hoogte gebieden van enkele vierkante kilometers aanvallen. In tegenstelling tot voorheen trekt onmiddellijk daarna een omvangrijke troepenmacht het gebied binnen. Zij wordt meestal begeleid door kolonnes BMP-2 pantservoertuigen, T-55 en T-62 tanks, tientallen MI-24 gevechtshelikopters en Su-25 Frogfoot jagers. Deze laatste worden steeds veelvuldiger ingezet vanwege hun geruisloosheid en grote trefzekerheid.¹⁷ Wanneer de verzetsstrijders zijn teruggeslagen, wordt er - eveneens anders dan voorheen - een aantal garnizoenen gelegerd. Deze kunnen bemand worden door zowel Afghaanse legereenheden als sovjettroepen.

Sinds 1984 zijn dergelijke offensieven gevoerd in heel Afghanistan. Verreweg de bloedigste gevechten vonden tot dusverre plaats bij Kandahar en Herat, alsmede in de oostelijke provincies Kunar, Paktia en Logar.

De nieuwe aanpak werd officieel uiteengezet in een toespraak van president Karmal op 22 september 1984 voor de 14de voltallige vergadering van het Centraal Comité van de Democratische Volkspartij van Afghanistan.

Daarin verklaarde hij dat maatregelen tot een meer effectieve verdediging van de grenzen met Pakistan en Iran de hoogste prioriteit zouden krijgen. In maart 1985 werd hiertoe tijdens de 15de plenaire vergadering van het Centraal Comité een resolutie aangenomen.¹⁸ Met de "meer effectieve verdediging van de grenzen" wordt bedoeld: het volledig afschermen van Afghanistan tegen invallen door de moedjaheddin vanuit de buurlanden.

Ofschoon het in het afgelopen jaar noodzakelijk bleek omvangrijke operaties uit te voeren tegen bolwerken van het verzet ten westen van Kaboel, en ook de hoofdstad zelf het toneel vormde voor verzetsactiviteiten, lag de keuze voor deze aanpak voor de hand. Indien de poging de grenzen af te sluiten slaagt, heeft de Sovjetunie de vrije hand in de eliminatie van het verzet. Zonder enige steun van buitenaf is het vrijwel kansloos.

De offensieven zijn derhalve een poging met de huidige bezettingsmacht van 115 à 120.000 man Afghanistan op korte termijn geheel onder controle te krijgen. In de nabijheid van de grens worden mijnevelden gelegd en een aantal kleine garnizoenen gelegerd. Van de ongeveer 230 passen en doorgangsroutes is inmiddels een aanzienlijk deel afgesloten. Daarnaast worden ook speciale, kleine commando-eenheden (de zogenaamde *spetsialnoje nazvanije*) ingezet tegen convooien van de moedjaheddin.¹⁹

Maar het is zeer de vraag of Moskou en Kaboel de krachtig nagestreefde militaire doorbraak kunnen bewerkstelligen. De grens met Iran is relatief eenvoudig te bewaken. Ten aanzien van de Afghaans-Pakistaanse grens zijn de problemen veel groter. Het zeer bergachtige terrein en de aanzienlijke lengte ervan (2500 kilometer) lijken een hermetische afsluiting onmogelijk te maken.

De steeds intensiever wordende strijd probeert men zoveel mogelijk te onttrekken aan het oog van de buitenwereld. Westerse journalisten waren toch al niet welkom in Afghanistan, maar in oktober 1984 werd hun door de sovjetambassadeur in Pakistan bovendien voorgehouden dat zij voortaan hun leven riskeerden indien zij nog langer met Afghaanse verzetsgroepen illegaal het land zouden binnenkomen. De kort daarvoor door sovjettroepen nog wél gevangen genomen Franse tv-journalist Abouchar, in eerste instantie veroordeeld tot achttien jaar cel, kwam pas na zware diplomatieke druk weer op vrije voeten. In het vervolg zouden journalisten zonder pardon worden gedood.²⁰ De daarop volgende blokkade van de berichtgeving vormt een integraal onderdeel van de nieuwe sovjetstrategie.

Beeldvorming en werkelijkheid

Wanneer men uitsluitend op de sovjetpers zou zijn aangewezen, zou het volgende beeld ontstaan van de ontwikkelingen in Afghanistan. Door de overgrote meerderheid van de Afghaanse bevolking wordt sinds de Saur-

revolutie (27 april 1978) hard gewerkt aan de socialistische opbouw van het land. Onder de revolutionaire regering van Karmal gaat het naar omstandigheden uitstekend met de Afghaanse economie en mag de "Volkspartij" zich verheugen in een immense populariteit. Groepen contra-revolutionairen, opgeleid en bewapend door onder meer de Verenigde Staten en China, proberen echter de revolutie te ondermijnen vanaf Iraans en (vooral) Pakistaans grondgebied. Tot aan deze niet-verklaarde oorlog een halt is toegeroepen, blijft de Sovjetunie voldoen aan het verzoek van de regering in Kaboel een beperkt contingent troepen in het land te handhaven. Deze sovjetsoldaten zorgen voor het transport van eenheden van het Afghaanse leger. Daarnaast helpen zij bij het herstel van wegen en bruggen en het opruimen van mijnevelden. Aldus de sovjetpers.²¹

In werkelijkheid worden Moskou en Kaboel voortdurend geconfronteerd met een grote vijandigheid onder de Afghaanse bevolking. Deze wordt op uiteenlopende manieren benaderd. Teneinde te komen tot een algehele pacificatie van Afghanistan oefent men terreur uit. Daarnaast worden etnische groeperingen tegen aanzienlijke bedragen overgehaald zich van verzetsactiviteiten te onthouden. Een aantal van hen is bereid gebleken met de autoriteiten samen te werken en de in hun gebied aanwezige verzetsstrijders uit te leveren.²² Bovendien gaat men uit van een op het verdeel-en-heersprincipe gebaseerde nationaliteitenpolitiek: door aan de talrijke etnische groeperingen culturele autonomie te geven hoopt het bewind in Kaboel de tegenstellingen tussen de bevolkingsgroepen (c.q. binnen het verzet) aan te scherpen en zelf grotere invloed te verkrijgen.²³

Tegelijkertijd zijn sedert 1980 door Karmal talrijke pogingen ondernomen het imago te ontwikkelen van een verzoeningsgezind leider en een vriend van de islam. Men tracht tevens de basis van het regime te verbreden door het lidmaatschap van vakbonden, jeugdorganisaties, landbouwcoöperaties etcetera aan te moedigen, alle opgezet naar sovjetvoorbeeld.

Een organisatie die met veel tamtam in het leven werd geroepen (15 juni 1981), was het Nationaal Patriottisch Front. Het doel ervan is zoveel mogelijk het regime welgezinde organen, bonden en verenigingen te bundelen, zogenaamd op niet-partijgebonden basis. Aldus dient het Front een brugfunctie te vervullen tussen de "Volkspartij" en de bevolking. Het uitvoerend comité en de lokale afdelingen dienen de massa's te winnen voor de revolutionaire zaak.²⁴ Het NPF is hierin nauwelijks geslaagd.²⁵

Ook door de scholing van duizenden Afghaanse kinderen in de Sovjetunie²⁶ hoopt men zich, op langere termijn, te verzekeren van een loyaal partij- en bestuurskader, opdat de Afghaanse overheidsinstellingen uiteindelijk op eigen kracht kunnen gaan functioneren. Ook op de Afghaanse scholen worden de sovjetideologie en het Russisch steeds intensiever onderwezen.

Voorlopig heeft deze sovjetiseringspolitiek niet veel tastbare resultaten opgeleverd. De machtsbasis van het bewind blijft smal, en zij wordt bovendien geteisterd door de eeuwige tegenstellingen tussen de Partsjam- en

Khalq-vleugels binnen de Partij.²⁷ Zo is het al eens gekomen tot een schietpartij tussen een paar ministers.²⁸

Deze verdeeldheid manifesteert zich ook binnen de Afghaanse staatsveiligheidsdienst, de KHAD, en het regeringsleger. Niettemin heeft de KHAD, opgericht in 1979, zich onder de leiding van Nadjiboellah ontwikkeld tot een effectieve organisatie bij de bestrijding van het verzet. Na een grote toevloed van nieuwe rekruten is de KHAD nu bijna even groot als het leger.²⁹ Ook het Afghaanse regeringsleger, dat aanvankelijk leegliep, lijkt te zijn omgevormd tot een redelijk betrouwbaar instrument.³⁰

Toch zou het regime van Karmal zich onmogelijk kunnen handhaven zonder de permanente civiele en vooral militaire bijstand van de Sovjetunie. Dat er in Moskou al geruime tijd onvrede heerst over de ontwikkelingen in Afghanistan, bleek al uit de in 1984 begonnen intensivering van de strijd. Naar aanleiding van de achtste verjaardag van de Aprilrevolutie werd in de *Pravda* kritiek geuit op het trage tempo waarmee het regime zijn machtsbasis verbreedt. Kort daarop werd aangekondigd dat Karmal als partijleider werd vervangen door het voormalig hoofd van de KHAD, Nadjiboellah, evenals Karmal (die president blijft) en premier Sultan Ali Kesjtmant behorende tot de Partsjam-fractie van de partij. De benoeming van Nadjiboellah leidt zeer waarschijnlijk tot een meer efficiënte onderdrukking van het verzet. Vanzelfsprekend werd ook de nieuwe "sterke man" door de verzetsorganisaties in Pesjavar onmiddellijk afgeschilderd als een sovjetmarionet.

Onderhandelingen en perspectieven

Sinds juni 1982 hebben onder auspiciën van de Verenigde Naties onderhandelingen plaatsgevonden. Basis voor de gesprekken vormt de resolutie van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties van november 1980. De belangrijkste elementen daarvan zijn: de oproep tot volledige terugtrekking van "alle buitenlandse troepen"; herstel van de onafhankelijkheid van Afghanistan; en erkenning van het recht op zelfbeschikking van het Afghaanse volk. Tevens werd de secretaris-generaal verzocht te streven naar een oplossing van het conflict door middel van onderhandelingen. Na een serie voorbesprekingen lukte het onder-secretaris Cordovez in juni 1982 delegaties van Afghanistan en Pakistan naar Genève te krijgen. Iran weigerde aan de gesprekken deel te nemen, omdat de ware vertegenwoordigers van het Afghaanse volk, in casu leden van de verzetsorganisaties, niet waren uitgenodigd.

De onderhandelingen die sindsdien tussen Afghanistan en Pakistan hebben plaatsgevonden, zijn steeds indirect en gescheiden gevoerd. Directe gesprekken zouden namelijk een stilzwijgende erkenning betekenen van het bewind van Karmal; ook Pakistan beschouwt dit niet als de legitieme regering van Afghanistan.

Tot op heden heeft het overleg geen concrete resultaten opgeleverd. Men is het eens over enkele algemene

uitgangspunten, zoals het recht op veilige terugkeer naar hun land van de miljoenen Afghaanse vluchtelingen, het principe van niet-inmenging door buitenlandse mogendheden en garanties voor de neutraliteit van Afghanistan. Het grootste struikelblok vormde steeds de weigering van Kaboel (Moskou) te voldoen aan de eis van Pakistan, zich op voorhand te binden aan een tijdschema voor terugtrekking van de sovjettroepen. Afghanistan daarentegen eiste steeds dat Pakistan allereerst een eind maakte aan de gewapende invallen van de "contra-revolutionairen", en garanties gaf dat ze niet zouden worden hervat.

Allerlei optimistische geluiden van Cordovez ten spijt, bleek het onmogelijk de partijen nader tot elkaar te brengen. Onlangs presenteerde de Afghaanse delegatie een tijdschema voor het terugtrekken van de sovjettroepen. Volgens VN-bronnen stellen de Afghanen een periode van drie jaar voor, die in zou gaan op het moment dat de absolute garantie is gegeven dat er geen verdere invallen in Afghanistan vanuit de buurlanden meer worden getolereerd. Aan het einde van die periode zouden alle sovjettroepen dan uit Afghanistan zijn verdwenen.

Vanwege dit Afghaans-Russische voorstel was VN-bemiddelaar Cordovez van mening dat de gesprekken in mei 1986 resultaten konden opleveren. Anderzijds dreigde hij echter met de volledige stopzetting van de onderhandelingen onder VN-auspiciën als ook deze gespreksronde opnieuw niet in een overeenkomst zou uitmonden. Deze dreiging diende ertoe doelbewust beide partijen onder druk te zetten. Hoewel zij bereid zijn tot verdere gesprekken, zien de betrokken partijen de onderhandelingen in de eerste plaats als een middel om verdere escalatie van de oorlog te voorkomen, maar niet als een mogelijkheid om tot een voor ieder bevredigende regeling van het conflict te komen.

Desondanks vindt er toch een nieuwe onderhandelingsronde plaats, die op 30 juli moest beginnen. Veel hoop op een uitvoerbaar compromis bestaat er niet. Tijdens een recente persconferentie in Genève merkte de secretaris-generaal van de Verenigde Naties, Perez de Cuellar, op dat de onderhandelingen tot nu toe blijven verlopen in een "vicieuze cirkel".³¹ De essentiële kwesties worden niet opgelost.

Cruciaal is dat Moskou elke vorm van verzet in Afghanistan toeschrijft aan inmenging door buitenlandse agressors. De sovjetleiders hebben de "revolutie" in Afghanistan steeds als "een onomkeerbaar proces" bestempeld. Het Kremlin zal dan ook zijn troepen niet eerder uit Afghanistan terugtrekken alvorens overtuigd te zijn van de levensvatbaarheid van een loyale en stabiele Afghaanse (satelliet-)regering - en daar is voorlopig nog geen enkel zicht op.

Mede als gevolg van de intensivering van de strijd is de samenwerking van de verzetsgroeperingen te velde de afgelopen twee jaar aanmerkelijk verbeterd. Ook kwam het tot een nieuwe poging tot politieke samenwerking van de verzetsorganisaties in de Pakistaanse grensstad Pesjawa; in mei 1985 werd de oprichting bekend gemaakt van

de Itihad-i-Islami-Moedjaheddin-Afghanistan (Islamitische Eenheid van Afghaanse verzetsstrijders), een samenwerkingsverband van zeven fundamentalistische en gematigde verzetsgroepen.³²

Maar betere samenwerking alleen is niet voldoende. Gezien het aantal en de omvang van de offensieven is drastische vergroting van de wapenhulp aan het Afghaanse verzet absoluut noodzakelijk, wil het in staat blijven de sovjettroepen effectief weerstand te bieden. De Verenigde Staten lijken aan deze behoefte tegemoet te zullen komen. Begin 1986 deed Washington de toezegging een aantal ultra-moderne luchtdoelraketten van het type Stinger te leveren.³³ In totaal hebben de Verenigde Staten dit jaar een hoger bedrag dan ooit gereserveerd voor wapenhulp aan de moedjaheddin.

Het is echter een illusie te veronderstellen dat de Sovjetunie zich in geval van grotere militaire verliezen tot werkelijke concessies aan de onderhandelingstafel zal laten dwingen. De prijs die men tot dusverre heeft moeten betalen voor de bezetting van Afghanistan, is niet onaanvaardbaar hoog. Hoewel de kosten van de oorlog op zich zelf aanzienlijk zijn - ze worden geschat op ongeveer drie miljard dollar per jaar -³⁴ komen ze niet uitsluitend ten laste van de Sovjetunie: ze worden voor een flink deel gecompenseerd door de Afghaanse leveranties van aardgas aan de Centraalaziatische Sovjetrepublieken. Evenmin ziet het Kremlin in de totale aantallen doden en gewonden - volgens Westerse schattingen 10.000, resp. 20.000 -³⁵ aanleiding om de troepen terug te trekken. Wat bij een efficiënter militair optreden van de verzetsstrijders veeleer dreigt, is een escalatie van de strijd, waarbij mogelijk ook Pakistan directer zal worden betrokken. Tenslotte geschieden de leveranties van alle wapens aan het verzet via Pakistaans grondgebied.

Het huidige bewind in Pakistan zal zich evenmin laten dwingen tot concessies aan de onderhandelingstafel zolang het zich krachtig gesteund weet door de Verenigde Staten en China. En het zal geen maatregelen nemen om een einde te maken aan de mogelijkheid voor de verzetsstrijders de grens over te steken, zolang de Sovjetunie haar troepen niet terugtrekt en daarmee het bewind in Kaboel aan zichzelf overlevert. Kortom, een oplossing van het conflict door onderhandelingen is uitgesloten.

En precies dit is de reden waarom Moskou en Kaboel sinds 1984 hun grootscheepse offensieven in Oost-Afghanistan voeren: een poging tot militaire doorbraak is het enige alternatief.

Noten

- 1 Zie over de achtergronden van de invasie: Jan van Heugten, "Afghanistan: hoe de Russen er kwamen", *Internationale Spectator* vol 37, no 4 (april 1983), 206-215; ook: Anthony Arnold, *Afghanistan. The Soviet invasion in perspective*, Stanford (Calif.), 1981, 1-96, en Henry S. Bradsher, *The Soviet Union and Afghanistan*, Durham (N.C.), 1983, 3-168. Zie voor een beschrijving van de ontwikkelingen tot december 1979 vanuit communistisch perspectief: Wolfram Bröner, *Revolution und Konterrevolution*, Frankfurt am Main, 1980, 44-124
- 2 Deze rapporten zijn: U.S. Department of State, Bureau of Public Affairs, *Chemical warfare in Southeast Asia and Afghanistan* [Report to the Congress from Secretary of State Alexander M. Haig Jr.], Washington, 22 maart 1982 (Special Report no. 98); en idem, *Chemical warfare in Southeast Asia and Afghanistan. An update* [Report from Secretary of State G.P. Shultz], Washington, november 1982 (Special Report no. 104). Zie ook: Stuart J. D. Schwartzstein, "Chemical warfare in Afghanistan: an independent assessment", *World Affairs* vol 145, no 3 (winter 1982/1983), 267-272.
- 3 Vgl. Craig Karp, "Afghanistan under the Soviets; five years", *Department of State Bulletin*, januari 1985, 43; en *NRC Handelsblad* 10 april 1986.
- 4 *Pravda* 6 april 1982; *Izvestija* 9 december 1983
- 5 Yossef Bodanski, "Soviets use Afghanistan to test "liquid fire", *Jane's Defence Weekly* 26 mei 1984, 819
- 6 Zie voor een beschrijving van de aanval: idem, "New weapons in Afghanistan", *Jane's Defence Weekly* 9 maart 1985, 412
- 7 Aldus dr. Claude Malhuret van de organisatie Médecins Sans Frontières, in: United Nations Economic and Social Council, Commission on Human Rights, 41st session (ed.), *Report on the situation of human rights in Afghanistan prepared by the Special rapporteur, Mr. Felix Ermacora, in accordance with Commission on human rights resolution 1985/55, E/CN4/1985/21*, New York, 19 februari 1985, 34
- 8 "Afghanistan im Hunger", in: *Zeitbild* [Schweizerisches Ost-Institut, Bern] vol 25, no 13 (27 juni 1984), 2-3
- 9 Alex R. Alexiev, "Soviet strategy and the Mujahidin", *Orbis* vol 29, no 1 (lente 1985), 33 en noot 2.
- 10 Vgl. Babrak Karmal, in: *Pravda* 20 maart 1983; en U.S. Department of State, Bureau of Public Affairs, *Afghanistan: six years of Soviet occupation* (Special Report no. 135, prepared by Craig Karp), Washington, december 1985, 11
- 11 Zie bijvoorbeeld: United Nations General Assembly, 40th session, Agenda item 12, *Report of the Economic and Social Council. Situation of human rights in Afghanistan* (Report on the situation of human rights in Afghanistan, prepared by the Special Rapporteur of the Commission on Human Rights in accordance with commission resolution 1985/38), A 40/843, New York, 5 november 1985, 30
- 12 U.S. Department of State, *Six years*, 11
- 13 Een uitzondering hierop wordt gevormd door Herat, eens de derde stad van Afghanistan, waar in maart 1979 de opstand tegen het communistisch bewind in Kaboel begon. Het is nu een spookstad, met een vliegbasis en een groot sovjetgarnizoen.
- 14 Alain Bures en Bernard Juan, "La guerre au quotidien", *Défis Afghans* no 4 (augustus-oktober) 1985, 2.

- 15 Vgl. Robert G. Wirsing, *The Baluchis and the Pathans*, Londen 1981, 16; Henry S. Bradsher, a.w., 173-175; Bureau of Intelligence and Research, "Afghanistan: 4 years of occupation", *Department of State Bulletin* januari 1984, 77; en U.S. Department of State, *Six years*, 15. Zie ook *Pravda* 14 december 1985.
- 16 Zie over de politiek t.a.v. Pakistan uitvoeriger ons artikel "De kwestie-Afghanistan en de bedreiging van Pakistan", *Internationale Spectator* vol 39, no 2 (februari 1985), 73-83.
- 17 Jean-Christophe Victor, "The conflict in Afghanistan", in: Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) (ed.), *World armaments and disarmament. SIPRI yearbook 1985*, Londen en Philadelphia, 1985, 594. Zie over de BMP's: *Jane's Defence Weekly* 7 april 1984, 518; en 24 november 1984, 934-935. Zie over de Su-25 Frogfoot: idem 19 mei 1984, 768; en 2 maart 1985, 362-363
- 18 Zie *Pravda* 23 september 1984, respectievelijk V. Izgarshev, "They come from beyond the mountains", *New Times* no 35, augustus 1985, 22.
- 19 *Jane's Defence Weekly* 10 november 1984, 840-841
- 20 Er is sindsdien minstens één journalist gedood: de Amerikaan Charles Thornton, op 19 september 1985. Zie de sovjetversie in *Pravda* 14 november 1985.
- 21 Zie over de reden van de aanwezigheid van de sovjettroepen uitvoerig: A. Petrov in *Pravda* 31 december 1979, en het interview met Brezjnev in *Pravda* 13 januari 1980. Zie bijvoorbeeld ook: *Izvestija* 29 maart 1981; *Pravda* 19 maart en 16 december 1982; *Krasnaja Zvezda* 25 december 1983; *Izvestija* 20 november 1984; *Pravda* 14 februari en 10 april 1985; *Izvestija* 28 augustus 1985.
Overigens is er, waarschijnlijk mede om de Russische lezer te verklaren waarom de oorlog zo lang duurt, in de loop der tijd een groter realisme in de verslaggeving gekomen. Zo werd in de *Pravda* van 21 december 1985, in een commentaar, gesproken van "een aanzienlijk deel" van de Afghaanse bevolking dat zich heeft laten misleiden door de contra-revolutionaire propaganda (in tegenstelling tot bijvoorbeeld *Pravda* 31 december 1979, en *Sovjetskaja Rossija* 19 maart 1983). Zie over de taken van de sovjettroepen bijvoorbeeld de *Pravda* van 14 april 1981; *Krasnaja Zvezda* 7 oktober 1982 en 17 januari 1984; *Izvestija* 31 juli 1984 en 2 augustus 1984; en *Krasnaja Zvezda* 25 april 1985. In een opmerkelijk kritisch artikel wordt in feite erkend dat de sovjettroepen tot op heden het leeuwedeel van de strijd hebben gevoerd: "The Afghan army is becoming the main force in combatting the counterrevolution". V. Semyonov, "Revolutionary Afghanistan: eight years later", *International Affairs* no 5 (mei) 1986, 50
- 22 Alexiev, a.w.,35. Zie ook: "Afghanistan: wearing down the rebels", in: *Strategic Survey* 1985-1986, lente 1986, 133-134.
- 23 Zie vooral: "Soviet nationalities policy for Afghanistan", in: *Radio Liberty Research Bulletin* RL 43/85 (28 januari 1985); en A. Rasul Amin, "A general reflection on the stealthy Sovietisation of Afghanistan", *Central Asian Survey* vol 3 (1984), no 1, 59
- 24 Zie over de oprichting van het NPF: *Pravda* 18 juni 1981, en Alexander Usvatov, "Afghanistan: patriots cement ranks", *New Times* no 26 (juni) 1981, 6-8. De *Pravda* van 16 januari 1983 berichtte dat het NPF 500.000 leden telde! Zie ook M. Arunova, "Democratic Afghanistan: the path of struggle and construction", *International Affairs* no 5 (mei) 1985, 48.
- 25 Dit wordt ook erkend in het (toch al kritische) commentaar van de *Pravda* van 21 december 1985 (vgl. noot 21).
- 26 S. Segó, "The Sovietisation of Afghanistan: how far will it go?", *Radio Liberty Research Bulletin* RL 414/84 (19 oktober 1984), 2; en U.S. Department of State, Bureau of Public Affairs, *Soviet influence on Afghan youth* (Special Report no 139, prepared by Paul Trotter), februari 1986.

- 27 Zie hierover Anthony Arnold, *Afghanistan's two-party communism: Parcham and Khalq*, Stanford, 1983, 23-134.
- 28 *NRC Handelsblad* 11 juli 1984.
- 29 U.S. Department of State, *Six years*, 7.
- 30 Mark Urban, "A more competent Afghan army?", *Jane's Defence Weekly* 23 november 1985, 1147-1149. Zie ook *Sunday Times* 4 mei 1986.
- 31 *NRC Handelsblad* 1 juli 1986.
- 32 *Afghanistan chronology for 1985* [EUR 201], 24 december 1985, 7 en 18.
- 33 *NRC Handelsblad* 1 en 3 april 1986.
- 34 Joseph J. Collins, "The Soviet military experience in Afghanistan", *Military Review* mei 1985, 21.
- 35 *U.S. says Afghanistan gets more costly for Soviets* (Raphel briefing) [EUR 510], 20 december 1985, 4. Selig S. Harrison, "Cut a regional deal", *Foreign Policy* februari 1986, 133-134.

Op de website geplaatst: maart 2009

Eerder gepubliceerd als:

Jan van Heugten en Olivier Immig, "De oorlog in Afghanistan: 1980-1986", in
Internationale Spectator vol 40, no 8 (augustus 1986), 495-502